

Warszawa, 06.03.2017 r.

mgr Włodzimierz Chybowski
wieloletni nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie
oraz doradca metodyczny,
autor wielu publikacji dla uczniów i nauczycieli

Opinia o programie nauczania wiedzy o społeczeństwie autorstwa Barbary Furman

Program nauczania wiedzy o społeczeństwie dla klasy VIII szkoły podstawowej został opracowany w oparciu o *Podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz. U. z dnia 14 lutego 2017 r., poz. 356).

Twórcą programu jest Barbara Furman, autorka bardzo dobrze przyjmowanych przez uczniów i nauczycieli wielu publikacji z wiedzy o społeczeństwie przygotowywanych przez Wydawnictwo Nowa Era. Daje to gwarancję, że program ten okaże się równie dobry.

Program „Dziś i jutro” odnosi się do treści nowej Podstawy Programowej dla szkoły podstawowej, realizowanego w czasie dwóch godzin tygodniowo w klasie VIII od roku szkolnego 2018/2019 oraz określonych w tym dokumencie umiejętności ucznia.

Autorka programu stanęła przed wielkim wyzwaniem stworzenia w krótkim czasie programu nauczania do nowej Podstawy programowej, w szybkim tempie przygotowanej w ministerstwie. Środowisko nauczycielskie oczekuje teraz dobrego programu nauczania, który pozwoli w tak szybko zmieniającym się świecie, przekazać uczniom nie tylko wiedzę, ale i niezbędne umiejętności pozwalające piętnastolatkom łatwiej wejść w dorosłość. Trzeba przyznać, że z tego zadania Autorka wywiązała się wyśmienicie.

Istotne jest także to, że w odróżnieniu od nauki w gimnazjum, planowany na koniec szkoły podstawowej egzamin zewnętrzny nie będzie odnosić się wprost do wiedzy o społeczeństwie. Wielkim zadaniem nauczyciela będzie więc odpowiednie zmotywowanie uczniów do uczenia się tego przedmiotu tak, aby efektem nauczania wosy było wychowanie świadomego obywatela, patrioty i kolegi. Uważam, że program nauczania ogólnego „Dziś i jutro” jest więc narzędziem, które pozwoli te cele zrealizować.

W swojej propozycji Autorka programu skupiła się nie tylko na przekazie dość obszernej partii materiału, ale w równym stopniu uwzględniła wszystkie wymagane przez nową Podstawę Programową umiejętności, zapisane w formie wymagań ogólnych i szczegółowych. Mocną stroną programu są rozpisane szczegółowo w rozdziale III cele kształcenia i wychowania. Uwzględniają one trzy niezbędne obszary: wiedzę, umiejętności oraz postawy i wartości.

Realizacja programu, którą proponuje Autorka, przebiegać będzie zgodnie z porządkiem logicznym, twórczo rozwijając zapisy podstawy programowej. Uczeń będzie więc poznawał swoje najbliższe środowisko społeczne, rodzinę, szkołę, a następnie wspólnotę narodową, ustrój państwa, ustrój terytorialny, a na końcu sprawy międzynarodowe i problematykę prawną wraz z prawami człowieka. Sam program jest sformułowany jasno i szczegółowo. Autorka programu bardzo duży nacisk położyła również na kształtowanie postaw i wartości. Nikogo zapewne nie trzeba przekonywać, jak jest to ważne w przypadku młodego człowieka, kończącego naukę w szkole podstawowej.

Program „Dziś i jutro”, zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym, składa się z siedmiu działów. Na wstępie (I) Autorka przedstawia swoją koncepcję programu i jego krótką charakterystykę. W kolejnym dziale (II) Autorka zamieściła treść nowej Podstawy Programowej, a następnie (III) scharakteryzowała szczegółowe cele kształcenia i wychowania. W kolejnym dziale (IV), przedstawiła szczegółowo materiał nauczania, uwzględniając w przypadku każdego tematu odniesienia do szczegółowych wymagań podstawy programowej. Następnie Autorka przedstawiła procedury osiągania szczegółowych (zoperacjonalizowanych) celów edukacyjnych. Na końcu (VII) znajdują się materiały pomocnicze, na które składa się wykaz literatury pomocniczej, niezbędnej do pełnej realizacji programu nauczania i nowej Podstawy programowej.

Autorka podzieliła materiał nauczania na sześć części: I. Prawidłowości życia społecznego. II. Wspólnota narodowa. III. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej. IV. Społeczność lokalna i regionalna. V. Sprawy międzynarodowe. VI. Prawo i prawa człowieka. Na realizację całego materiału przewidzianych zostało 54 jednostek lekcyjnych oraz dodatkowo 6 – na podsumowania i sprawdziany. Dzięki temu nauczyciel będzie mógł zrealizować w ciągu całego roku szkolnego zaplanowany materiał nauczania, a także będzie miał czas na przeprowadzenie kilku lekcji, które będzie mógł przeznaczyć np. na rozwijanie u uczniów dodatkowych umiejętności czy wzbudzanie zainteresowania przedmiotem. Z tych 54 godzin (jednostek tematycznych), które Autorka zaplanowała na realizację całego materiału, 9 obejmuje część I, 7 – część II, 14 – część III, 8 – część IV, 9 – część V i 7 na część VI. Podkreślić należy także to, że na realizację większości tematów Autorka zaplanowała po 2 godziny lekcyjne, co pozwoli na dokładne i pełne zrealizowanie postawionych przed poszczególnymi lekcjami celów dydaktycznych.

Kolejną mocną stroną zaproponowanego przez Barbarę Furman programu nauczania są ciekawe rozwiązania praktyczne, pozwalające skupić się nauczycielowi na rzeczywistym kształceniu kompetencji uczniów i bardziej wnikliwej analizie niektórych treści, tych szczególnie niezbędnych dla ucznia VIII klasy. Dlatego też program ten nie wpada w pułapkę encyklopedyzmu, pozwala zarazem nauczycielowi podjąć decyzję o stopniu uszczegółowienia przekazywanych treści i skoncentrować się na kształceniu i doskonaleniu wymaganych umiejętności, co bardzo dobrze oddaje istotę nowej Podstawy Programowej.

Jednym z wielu walorów programu „Dziś i jutro” jest też umiejętne określenie celów kształcących i wychowawczych, wymienionych w rozdziale III. Analizując podane cele kształcenia można stwierdzić, że pozwalają one aktywizować uczniów, rozwijać u nich postawy samodzielności i krytycyzmu. Pozwalają one również doskonalić jedną z najważniejszych umiejętności, tak często sprawdzanej na egzaminie zewnętrznym:

uzyskiwanie informacji pochodzących z różnorodnych źródeł. Cele kształcenia uzupełniają się z równie ważnymi celami wychowawczymi, a szczególnie z kształtowaniem postaw i wartości patriotycznych.

Bardzo pomocne dla nauczyciela będzie szczegółowe przedstawienie w rozdziale IV. materiału nauczania w formie wypunktowanych najważniejszych zagadnień do każdego z 54 tematów. Te zapisy, poza propozycją zapisu konkretnego tematu, zawierają również rozpisany na cele szczegółowe przy użyciu czasowników operacyjnych, materiał nauczania, który będzie realizowany na tej lekcji. Ponadto do zamieszczonych treści nauczania zostały przyporządkowane konkretne wymagania szczegółowe z podstawy programowej. Dzięki temu nauczyciel na bieżąco będzie mógł sprawdzić, które wymagania szczegółowe, zapisane w formie czynnościowej, będą mieli za zadanie opanować jego uczniowie na danej jednostce lekcyjnej.

Treści, które Autorka szczegółowo rozpisała w rozdziale V. nie są prostym odzwierciedleniem nowej Podstawy Programowej i nie ograniczają się jedynie do bezpośredniego przepisania jej odpowiednich treści. Dzięki temu program „Dziś i jutro” nie jest sztucznym, oderwanym od realiów szkoły dokumentem. Autorka podjęła duży trud, aby nauczyciel otrzymał doskonale wskazówki do przeprowadzenia kontroli realizacji programu nauczania. Oczekiwane osiągnięcia uczniów zostały rozpisane szczegółowo do każdego tematu. Nauczyciel, dzięki temu, otrzymuje prawie gotowe narzędzie do skonstruowania narzędzia kontroli i oceny efektów pracy swoich uczniów. Większość zakładanych osiągnięć może doskonale pełnić rolę poleceń do przeprowadzenia ustnej bądź pisemnej kontroli stopnia opanowania planowanej wiedzy i umiejętności swoich uczniów. Pozwoli też nauczycielowi zdiagnozować braki w tej kwestii i wyciągnąć wnioski do dalszej pracy. Ta część programu jest szczególnie wyróżniającym się punktem programu. Jednym z wielu.

W rozdziale VI. programu nauczania „Dziś i jutro” Autorka przedstawia bardzo bogaty katalog metod nauczania, które w swojej pracy szkolnej może i powinien wykorzystywać każdy nauczyciel wiedzy o społeczeństwie. Nie jest to tylko prosta wyliczanka, jakich wiele we współczesnej literaturze pedagogicznej. Autorka poszła dalej. Do każdego zaproponowanego przez siebie sposobu realizacji zakładanych celów dołączyła zapisy nowej Podstawy Programowej, przy których realizacji właściwa byłaby zaproponowana metoda. Wymienia więc te, które zapisane są wprost w Podstawie (projekt edukacyjny, dyskusja i debata, wycieczka edukacyjna, wykorzystanie technologii informacyjnej), jak również proponuje wiele innych metod, które szczególnie aktywizują proces nauczania, np. burza mózgów, metoda „kuli śnieżnej”, porto folio, mapa mentalna, meta plan, drzewko decyzyjne, czy analiza SWOT. Nie pomija też szczególnej roli metody analizowania różnorodnych materiałów źródłowych, formułując przy tym wiele pomocnych pytań, które pozwolą ósmoklasiście dokonywać takich analiz, których umiejętność jest zapisana wprost w nowej Podstawie Programowej. Dzięki tym metodom, dostosowanym do treści kształcenia, percepcji uczniów, bazy szkolnej czy też możliwości samego nauczyciela, jego uczniowie będą w stanie opanować zakładane w programie cele nauczania i wychowania.

W ostatnim rozdziale programu Barbara Furman zaproponowała autorski katalog literatury, który ułatwi nauczycielowi realizację programu. Nie jest to oczywiście zamknięty

katalog, każdy nauczyciel może swobodnie rozbudować go o najnowsze pozycje, czy też dotyczące jego sfery zainteresowania. Wszyscy, którzy zajmują się przedmiotem „wiedza o społeczeństwie” doskonale wiedzą, jak szybko dezaktualizują się niektóre fakty, pojęcia, a nawet mapa polityczna.

Reasumując, Autorka zaproponowała nowoczesny program nauczania, w pełni zgodny z założeniami nowej Podstawy Programowej kształcenia ogólnego. Tym, co na pierwszy rzut oka wyróżnia program „Dziś i jutro” jest jego przejrzystość i spójność z nową Podstawą Programową. Jest również połączeniem tradycyjnego, znanego od lat sposobu konstruowania programu i nowoczesnych wyzwań, które stawia przed każdym nauczycielem szkoła XXI wieku. Nie przynosi więc rewolucji, ale uwzględnia zmiany, odpowiednio je eksponując, dokonujące się w nowoczesnej szkole. Napisany jest też bardzo klarownym i spójnym językiem i, co najważniejsze, pozwala nauczycielowi „wyjmować” gotowe treści i realizować je w trakcie procesu lekcyjnego. Jest więc w pełni użyteczny i możliwy do realizacji w każdej szkole.

Jestem w pełni przekonany, że program ten pozwoli każdemu nauczycielowi twórczo pracować i dzięki temu przyniesie satysfakcję w pracy, a jego uczniom pozwoli zainteresować się przedmiotem postrzeganym czasami jako mniej ważny i nie zawsze atrakcyjny, co w konsekwencji zaowocować może lepszym wychowaniem przyszłego obywatela.

Włodzimierz Chybowski